

aan de orde geweest of men dit gebed verbieden moest. Men liet dit na omdat men het conflict dat uit zulk een verbod zou voortvloeien, uit de weg wilde gaan. Seyss-Inquart deed in de zomer van '41 weten dat hij toen het tijdstip voor een verbod '*aus bestimmten Gründen nicht günstig*' achtte.¹ Een onduidelijk beleid was het resultaat. Enerzijds werden predikanten op grond van de voorbede voor de koningin vaak verhoord, bedreigd en zelfs gearresteerd, maar andere predikanten kregen al in de herfst van '41 bij de *Sicherheitspolizei* te horen dat het gebed gepermitteerd was; aan een predikant te Maastricht werd daarbij meegedeeld dat die permissie alleen gold indien het gebed 'zonder opzet of uitdrukkelijke *Betonung*' uitgesproken werd.²

Welke mate van troost en lering, maar ook van bezieling, men aan de kerkdienst ontleen kon, werd in hoge mate door de predikant bepaald. Wat in de katholieke kerken gezegd werd, had de traditie getrouw niet zoveel aanraking met de actualiteit – anders was het in de protestantse. Een predikant die preken wilde over bijbelteksten die op de actualiteit betrokken konden worden, ja waarin een aansporing tot verzet besloten lag, behoefde niet lang te zoeken:

'Dorste Gideon niet in stilte, waarschijnlijk 's nachts, zijn juist nog tijdig gemaaide tarwe om zodoende een kleine voorraad levensmiddelen te verbergen voor de alles wegslepemde vijand? (*Richteren 6 : 16*) Verborg niet een man twee helpers van David die vervolgd werden, door ze handig in een regenput te verstoppen die de vrouw des huizes haastig en listig overdekte en met gort bestrooide alsof ze haar hoenders voeder gaf, en misleidde zij de speurders niet door te zeggen dat de mannen over het nabijzijnd riviertje getrokken waren? (*2 Samuel 17 : 19, 20*) Heeft evenzo Rachab de verspieders te Jericho niet laten onderduiken op het dak van haar huis en heeft ze de gendarmerie niet misleid door te antwoorden dat ze niet wist waar die mannen vandaan waren gekomen noch waar ze heengegaan waren? (*Jozua 2 : 1-8*)'³

Menigmaal kwam het voor dat preken die de kerkgangers bijzonder aangesproken hadden, vermenigvuldigd werden en in het land de ronde gingen

¹ Deze mededeling leidde er toe dat de *Beaufragte* in Gelderland er in een geheim schrijven bij de functionarissen van de NSDAP, de NSB en de NSDAP op aandrang dat zij hun leden schriftelijk of mondeling zouden laten protesteren bij predikanten en geestelijken die de voorbede voor de koningin verrichtten; hij verzocht om toezending van hun reacties. '*Dieses Schreiben bitte ich unbedingt . . . nach Kenntnisnahme zu vernichten*' – de kopie die de afzender behield, bleef bewaard. (Brief, 17 juli 1941, van de *Referent für Volksaufklärung und Propaganda* van de *Beaufragte*-Gelderland, BRK, 59 b).

² Touw: *Het verzet der Hervormde Kerk*, dl. 1, p. 240.

³ A. Rolloos: *De kerken en het verzet* (z.j.), p. 24-25.